

SERİ
SERIE B

CİLT
TOME XXI

SAYI
FASCICULE 1

1971

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ

ORMAN FAKÜLTESİ

DERGİSİ

REVUE DE LA FACULTÉ DES SCIENCES FORESTIÈRES
DE L'UNIVERSITÉ D'ISTANBUL

TÜRKİYEDEKİ AKÇAAĞAÇ (*Acer L.*)'LARIN KULLANILIŞI VE DEĞERLENDİRİLMESİ İMKÂNLARININ İRDELENMESİ

Yazan :

Doç. Dr. Faik YALTIK

Akçaağaçlar her mevsimde ayrı bir renk alan yaprakları ve meyveleri, endamlı gövdeleri ile park ve alle ağaçları olarak özel bir değer taşırlar.

Bugün İstanbul başta olmak üzere memleketimizin hemen her tarafından yalancı Akasya (*Robinia pseudoaccacia L.*) ile birlikte yetiştirildiğini gördüğümüz, muhtemelen tren yolu ağaçlandırılmalarında kullanılmak üzere yurdumuza ithal edilen, çimlenme kolaylığından ve değişik toprak ve iklim şartlarına karşı dayanıklı olmasından başka bir özelliği olmayan *Acer negundo L.* ile bazı büyük şehirlerimizin park ve bahçelerinde rastladığımız *A. pseudoplatanus L.* ve *A. platanoides L.* dışında, yurdumuzun doğal Akçaağaçlarından parkçılık yönünden hemen hemen hiç istifade edilmemiştir¹. Kaldı ki, *A. pseudoplatanus L.* da memleketimizin doğal ağacı değildir; ilk olarak saray bahçelerine dikilmek üzere Avrupa'dan getirilmiş ve bugünkü parklara buralardan yayılmış olduğu büyük ihtimal dahilindedir.

Halbuki, yapraklarının biçimi ile *A. cappadocicum Gledt.*, ve *A. hyrcanum F. et M. subsp. tauricolum (Boiss.) Yalt.*, sonbaharda kırmızı renkli meyveleri ile göz dolduran, düzgün gövdeli *A. trautvetteri Medw.*, Kuzey ve Güney Anadolu şehir ve kasabalarımızda park ve yol ağacı olarak değerlendirilmesi ilk akla gelen ağaçlarımızdandır.

Sağlam, dayanıklı, kolay çatlamayan, iyi cilâ tutan, açık renkli ve parlak bir oduna sahip olan Akçaağaçlar, bugün Amerika ve Avrupa'da

1) Ormanlarımızda sayısız denecek kadar çok ağaç, ağaçcık'lar dururken, büyük şehirlerimizdeki fidanlıklarda halâ şehir bahçelerinden veya yoldaki ağaçlardan temin edilen tohumlarla süs bitkisi yetiştirilmesi, yalnız toprak altı servetlerimizden değil, toprak üstü değerlerimizden istifade edemediğimize küçük bir misaldir. Örneğin, Avrupa şehirlerinin park ve bahçelerinde başlıca süs bitkisi olan Ormangülü (*Rhododendron Spp.*)'nün memleketimizde, doğu Karadeniz ormanlarında beş türü yetiştiği halde, bu bölgenin büyük şehirlerinin park ve bahçelerinde bir tek örneğinin yetiştirildiği görülmüş değildir.

aranan, çeşitli kullanım yeri bulmuş² orman ağaçları olduğu halde memleketimizde bu ağaçlar gerekli ölçüde rağbet ve kullanım sahası bulmuş değildir.

Yurdun çeşitli orman bölgelerinde yaptığımız seyahatlerde, bu kıymetli ağaçların birçok yerlerde yakacak odun olarak köylüye verildiği üzüntü ile müşahede edilmiştir (Örneğin Bicik ve Şavşat bölgeleri).

Bu meyanda, Borçka İşletmesi'ne bağlı Başköy ormanlarındaki Akçağaçların bir zamanlar maden direği olarak kesilmiş olduğunu³ kullanım yerinin yanlış seçilmesine bir misâl olarak gösterebiliriz.

Oysa, Kayacık ve Aytuğ (1967)'un Gordion Kırıl Mezarı'nın ağaç malzemesi üzerinde yapmış oldukları araştırmada zikredildiği gibi, Ralph, E. ve Stuckenrath, R. (1962) 'in çalışmaları ile (radyokarbon analizine göre) yaşı ortaya çıkan mezarda (2560 - 600 yıl önce) kullanılan odun malzeme ve eşyanın tetkikinden, Anadolu'da o devirde yaşayan insanların Akçağaç odununu çok daha iyi değerlendirdiklerini ortaya çıkarmış bulunmaktadır. Örneğin, Frikya Kırıl Midas I'in mezarında, kırılın iskeletini taşıyan üç ayaklı, çok süslü ve işlemeli masanın üst yüzünün Akçağaç odunundan yapılmış olduğu belirtilmektedir (Ralph, E. ve Stuckenrath, R., 1962) (Resim 1).

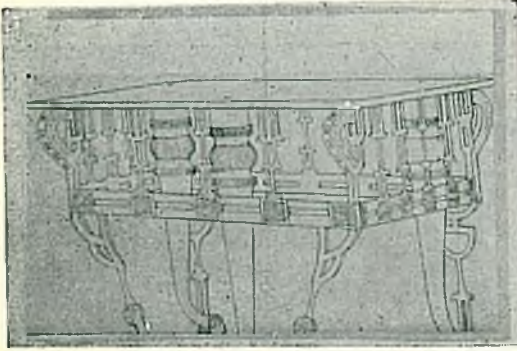
Memleketimizde bugüne kadar Akçağaçların gerekli ölçüde yapılacak odun olarak kullanılmamasının sebepleri, kanaatimizce iki grupta toplanabilir :

1 — Bilindiği üzere, bir meşcerenin karışık telâkki edilmesi ve dolayısıyla karışıklığı teşkil eden türlere ait ağaç servetlerinin ayrı ayrı belirtilmesi için, her türün meşcere ağaç servetine en az % 10 hacimla iştirak etmesi gerekmektedir. Halbuki memleketimizde Akçağaçlar yer aldığı ormanlarda çok defa münferit veya kümeler halinde karışıklığa iştirak etmekte ve bu karışıklık hacmen % 10'un altında kalmaktadır. Bu durum, amenajman plânlarının hazırlanması maksadile ya-

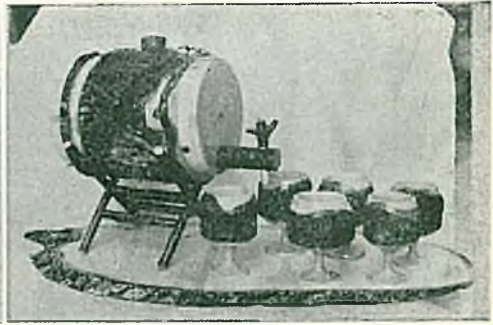
2) Akçağaçların başlıca kullanım yerleri sırasile şunlardır : Kaplama ve mobilya sanayi (oturma, yemek ve yatak odası takımları), müzik âletlerinin imali (piyano çerçeveleri, keman arkalıği ve yan tahtaları), uçak imali (pervane imali), harp sanayi (tüfek kundağı ve dipçiklerin imali), dokuma sanayi (mekik, iğ ve makaralar), otomobil sanayi (karoseri imalinde), parke, oyuncak ve süs eşyası sanayi, ayakkabı kalıpları ve ağaç çivi imali, spor ve atletik âletler (kayak, birlârdo sopası, kricket sopası ve topu, jimnastik topu), cetvel tahtası, kalem ve puro kutuları, mutbak kapları, âlet sopaları v.s. (Wood Handbook, 1955; Panshin, A.J., De Zeeuw, C. Brown, H.P., 1964; Berkel, A., 1948; Le Bois dans la Construction, 1953).

3) Prof. Dr. Hayrettin Kayacık'ın şifahi beyanları.

pılan envanterlerde, Akçaağaç ihtiva eden meşcerelerin saf olarak gösterilmesine ve dolayısıyla plânlarda Akçaağaç için ayrıca eta verilmemesine sebep olmuştur. Etanın bu suretle sadece meşcerenin asli ağaçları için verilmiş bulunması, tatbikatta eta miktarının da tamamen asli ağaç türünden çıkarılmasına yol açmış, özel talepler olmadıkça meşcerelerde münferit ve kümeler halinde yer alan Akçaağaçların işletmelerce kesilip değerlendirilmesi cihetine gidilmemiştir.

Resim 1. Kırıl Midas'ın tabutunu taşıyan, üst yüzü Akçaağaç odunundan yapılmış üç ayaklı masa (Gordion Kırıl mezarından) (Foto : Aytuğ)

Resim 2. Amasra'da Akçaağaç odunundan yapılmış süs eşyalarından biri.

2 — Memleketimizde odun işleyen endüstri kollarında Akçaağaç odununun gereği kadar tanınmamış olmasından doğan talep azlığı, çok cüz'i özel talepler dışında, orman işletmelerini miktar itibarile kayda değer ölçüde istihsaline zorlamamıştır. Bazı işletmelerin zaman zaman elde ettikleri ufak miktarlardaki Akçaağaç emvalinin dahi satışında ortaya çıkan zorluklar, bu talep azlığının bir sonucu olmak gerekir. Nitekim, İstanbul piyasasına yakın bulunan Demirköy Orman İşletmesi'nde istihsal edilen Akçaağaç tomrukları, işletme yetkililerinin ifadesine göre 4) alıcı bulmakta zorluk çekmiş ve düşük fiyatlar (1965 - 1967 yıllarında yapılan piyasa satışlarında beher m³ fiyatı 81 - 210 TL. arasında değer bulmuştur) satılabilmektedir. Halbuki Avrupa'da «kaplamalık» olarak Akçaağaçların çok yüksek fiyatlarla (bir metreküpü 1000 D. Mark'ın üstünde) satıldığı bilinmektedir (Rohmeder ve Schonbach, 1959).

4) Demirköy İşletme Müdürü Orman Yüksek Mühendisi Mesut Özbil'in şifahî ifadesi (1967).

Ancak, son senelerde gelişen iç ve dış turizme paralel olarak memleketimizin bazı bölgelerinde küçük ölçüde de olsa, daha çok turistik gayelerle hediye olarak bazı el imalatı eşyaların yapılmasında Akçaağaçların odunlarından faydalandığımızı memnuniyetle görmekteyiz. Örneğin, Bartın'ın Amasra kasabesindeki «Çekiciler» in yaptığı süs eşyaları; Güney Anadolu'da, Akseki köylerinde, özellikle Bademli köyünde Akçaağaç odunlarından yapılan ve Konya'ya götürülüp «Şimsir» kaşık namı ile satılan süs kaşıkları gibi (Resim 4). Yalnız Bademli köyünde,

Resim 3. Büyük çoğunluğu çayır-
lıkla geçinen Bademli Köyü (Akseki).

Resim 4. Bademli Köyünde Akçaağaç
odunundan yapılan kaşıklar ve basit
el aletleri.

(Resim 3) kaşık yapımı için sarfedilen Akçaağaç odununun miktarı yılda ortalama 800 - 1000 ster kadardır⁵. Çok iptidai şartlarda çalışan sanatkârlar, çok kere odun ham maddesini kaçak yoldan temin etmektedirler. Bu bakımdan mahalli işletmelerce bu husus nazarı itibara alınmalı ve bu sanatkârlara gerekli Akçaağaç odunu tahsisi yapılmalıdır. Ayrıca bu iki bölgeye yapılacak devlet ve özel teşebbüsün yakın ilgisi ve yardımları, kısa zamanda bu bölgede oyuncak ve süs eşyaları sanayiinin inkişafını sağlayacaktır, kanaatindeyiz.

Ayrıca son yıllarda Ankara Devlet Tiyatroları ve Konservatuar atelyelerinde bazı müzik âletleri, özellikle keman imalinde Akçaağaç odunundan faydalanılmaya başlanılmış olması yine memnuniyet verici bir gelişme olarak karşılanabilir (International Scala, 1966). Bu atelyelerde yapılacak müzik âletleri kendi ihtiyacımızın dışında, Ortaşark memleketlerinde kolaylıkla pazar bulabilir. Bu yoldan da Akçaağaç odunları değerlendirilmiş olur.

5) Bademli köyü Muhtarı'nın şifahi ifadesi (1966).

Bugünkü şartlarla, Akçağaçlarımız yakacak odun olarak israfından vazgeçildiği ve iyi organize edildiği takdirde mekik sanayiinde⁶, tüfek kundağı imalinde (harp sanayi), puro kutuları ve cetvel tahtası yapımında değerlendirilebilir.

FAYDALANILAN ESERLER

- BerkeI, A., 1948 — Orman Mahsüllerinden Faydalanma Bilgisi. Orman Genel Müdürlüğü yayınlarından, sayı 75.
- Brown, H.P. - A.J., Panshin, 1949 — Textbook of Wood Technology. Vol. 1, Sec. ed., New York
- Dinçer, K., 1965 — Lignoston, Pressvol Holz - Prese Edilmiş Hasep Mekiklik Materyal. Orman Genel Müdürlüğü, Teknik Haberler Bülteni, sayı 15.
- International Scala, Mayıs, 1960 (Edition Française) pp. 28 - 29.
- Kayacık, H., 1966 — Orman ve Park Ağaçlarının Sistematigi (Angiospermae) III. Cilt, İstanbul.
- Kayacık, H. ve B. Aytuğ, 1967 — (1968) Gordion Kral Mezarının Ağaç Malzemesi Üzerinde Ormancılık Yönünden Araştırmalar (TÜBİTAK Bilim Kongresi Tebliği). Or Fak. Der. Seri A, Cilt XVIII (Sayı 1, Sayfa: 1 - 18.
- Ralph, Elizabeth, K. ve R. Struckenrath, Jr., 1962 — Radiocarbon. Vol. 4, pp. 144 - 159., University of Pennsylvania.
- Rohmeder and Schonbach 1959, Genetic Und Züchtung Der Waldbäume. Wood Handbook, 1955, Handbook No. 72, U.S. Dept. of Agr.

6) Bugün memleketimizde Sümerbank ve özel teşebbüsün tekstil endüstrisinde, yünlü ve pamuklu kollarındaki dokuma tezgâhlarının yıllık mekik ihtiyacı 483.922 adettir. Sümerbank'ın Nazilli'de kurmuş olduğu tesis senede azami 120.000 adet mekik imal edebilecek kapasitedir. Bu duruma göre daha asgari 300.000 adet mekik imal edebilecek ikinci bir tesise ihtiyaç bulunmaktadır. Üstelik Ortaşark devletlerinde (Yunanistan, uriye, İrak, Afganistan) mekik yapan bir tesis yoktur. İyi değerlendirilirse ihraç imkânı da mevcuttur (Dinçer, K., 1965).